

VEȘMINTE SACERDOTALE ȘI ÎMBRĂCĂMINTE MONASTICĂ ÎN BISERICA ORTODOXĂ

Eva GIOSANU

„Nevoia de a cunoaște veșmintele și ornatele bisericești este simțită în chip firesc de muzeologi și de artiștii restauratori. Cercetându-le și studiindu-le așa cum se prezintă și se folosesc astăzi se poate dobândi o idee de ordin general sau sumat (...) fiindcă de-a lungul secolelor și datorită evoluției firești, acestea se înfățișează în zilele noastre în forme uneori schimbate sau au ajuns să dispară”¹.

Având în planul de cercetare tema *Antropologie creștină* și deja o tradiție în organizarea expozițiilor de Artă bisericească propunem prin intermediul *Anuarului Muzeului Etnografic al Moldovei* studiul cu caracter general asupra veșmântului monastic și sacerdotal (liturgic).

Întrucât parcurgerea tuturor treptelor sacerdotale este posibilă numai călugărilor (după canoanele Bisericii mirenii nu pot fi arhieriei) vom prezenta sumar informații despre rânduiala și vestimentația monahilor, cu atât mai mult cu cât în foarte multe reprezentări iconografice sunt elemente ce țin de rânduiala și cinul monahal.

Prin *veșminte liturgice* se înțelege ansamblul de piese vestimentare speciale pe care le folosesc slujitorii altarului în timpul săvârșirii sfințelor slujbe din cultul divin ortodox. Aceste veșminte sunt deosebite de veșmintele obișnuite, care și ele sunt diferite de cele ale laicilor. Cu alte cuvinte, clericul are o îmbrăcăminte cotidiană specifică, pe care este dator s-o poarte pentru a se deosebi de laici, și veșminte liturgice, sfințite, pe care le folosește numai la slujbele specifice cultului său.

Veșmintele sau *odăjdiile* sunt total diferite de veșmintele cotidiene, atât prin croi, cât și prin culoare și calitatea materialului. Ele nu mai au acea funcție primară a veșmântului, aceea de a acoperi trupul gol și de a-l încălzi, ci o funcție dobândită, cu totul deosebită, aceea de podoabă și semnificare. Odăjdiile împodobesc preotul, acordând cadrul liturgic, de slujire și contactare a Împăratului ceresc cu persoana slujitoare, care trebuie să se îmbrace cu grijă, atât spiritual, cât și material. Veșmântul liturgic are o semnificație bogată, clară.

¹ I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, Editura Meridiane, București, 1973, p. 202.

Cu privire la originea veșmintelor liturgice există mai multe ipoteze, cea mai susținută fiind cea potrivit căreia ele își au originea în epoca apostolică, fiind o continuare a veșmintelor din cultul Vechiului Testament, pe care le purtau arhieriei, preoții și leviții la Templu. De remarcat că aceste trei trepte se regăsesc și în cultul Noului Testament (arhieriei, preoții și diaconii).

Opinând diferit asupra originii veșmintelor liturgice, teologii răsăriteni (veșmintele liturgice își au originea în tradiția culturală iudaică) și cei apuseni (veșmintele liturgice sunt achiziții ulterioare instituirii bisericii și sunt influențate mai ales de veșmintele contemporane ale societății civile greco-romane) aduc dovezi asupra punctelor de vedere complementare, deși se pare că nu moda timpului, ci rațiuni superioare, motivate simbolic, dictează în probleme de achiziții pentru reprezentare și identitate, întrucât însăși nevoia de identificare și singularizare impune diferența față de norma timpului și locului contingent. Oricum, veșmântul sacerdotal se diferențiază dintru început de cel obișnuit prin prezența crucii pe care au aplicat-o cei ce oficiau pe veșmântul, alb de obicei, folosit la slujbă. Se pare că multă vreme (primele secole, IV-V) veșmintele sacerdoțiului erau numai albe. Odată cu definitivarea și stabilirea sinodală a dogmelor Bisericii în cult se nuanțează elementele de reprezentare simbolică; se adoptă cu valoare simbolică noi culori ale veșmântului sacerdotal și ale obiectelor culturale: se utilizează culoarea roșie pentru sărbătorile sfinților (martiri) și negrul pentru slujbele din perioadele de post (în special pentru Postul Paștelui). Albul rămâne culoarea praznicelor împărătești și mai ales a Învierii.

Cele dintâi mărturii ce atestă veșminte speciale pentru rugăciune sunt cele iconografice (în catacombe). Și aceasta dacă se exceptează textul biblic cu referire la *felon* (Tim. II, 4.13), pe care unii îl consideră nerelevant deoarece denumirea *felon* ar putea reprezenta și un veșmânt cotidian, precum pelerina. Secolul al IV-lea este bogat în mențiuni privind veșmintele de cult, iar ulterior mărturiile se înmulțesc.

Sfântul Ioan Hrisostom dorea să fie înmormântat în veșminte sacerdotale albe (Sozomen, *Istoria bisericească*, VIII, 21). Precizarea sugerează utilizarea unei game cromatice mai mari pentru veșmintele arhieriești, oricum mai mult de o culoare.

Împăratul Constantin cel Mare a cumpărat veșminte sacerdotale scumpe pentru biserica ctitorită de el la Ierusalim, cerând episcopului Macarie să le poarte la sărbătoarea Epifaniei².

² Teodoret al Cyrului, *Istoria bisericească*, II, 27, Editura IBMBOR, București, 1995.

Începând cu secolul al VI-lea în atelierile din Constantinopol, din Siria și Egipt se lucrează și mătasea și se realizează țesături somptuoase, bogat decorate, a căror beneficiari erau curtea împăratului și înalții dregători ai bisericii și ai statului. Există mărturii documentare din secolele IV și V despre obiceiul broderii temelor religioase pe veșminte, chiar ale laicilor. Este posibil deci ca aceste broderii să fie cu atât mai mult întâlnite pe obiecte de cult și veșminte sacerdotale³.

Veșmintele (odăjdiile) nu sunt simple obiecte vestimentare, ci obiecte sfințite, cu o bogată simbolică și încărcătură harică, care lucrează prin ele. Trebuie menționat că la îmbrăcarea și dezbrăcarea lor, clericul sau arhiereul rostește tainic anumite rugăciuni. Credincioșii care știu acest lucru și cred în puterea harică a veșmântului preoțesc, având încă și în minte pilda evanghelică a femeii care s-a tămăduit atingându-se de haina Mântuitorului, cer preoților să se „dezbrace” deasupra lor la sfârșitul Sfintei Liturghii. Astfel, după terminarea întregii slujbe, preotul slujitor iese înaintea ușii diaconești și începe să dezbrace odăjdiile, rugându-se continuu și aruncând deasupra oamenilor îngenunchiați felonul, brâul, mâneculele, de care aceștia se ating și le sărută. Aceasta reprezintă o formă de transmitere a harului prin atingerea veșmintelor sfințite. Harul este lucrător și datorită credinței celor ce cer rugăciunile.

Existența sacerdoțiului creștin este motivată de credința în Iisus Hristos, a cărui persoană o reprezintă liturghisitorul. Pentru a explica veșmântul liturgic trebuie studiate reprezentările prototipurilor de viețuire creștină: Hristos, Maica Domnului, îngerii⁴, puterile cerești celebrate în cultul ortodox

În iconografie, în țările de tradiție bizantină și orientală, **Hristos** e reprezentat mai ales sub chipul Pantocratorului; poartă tunică fără guler cu mâneci strâmte, apoi o mantie largă, fie de tipul celei siriace, fie a celei romane, adesea de culori cu valoare simbolică, în tonuri grave, intense, vizibile de la mare distanță sau în diverse tonuri ale culorilor aeriene (albastru relativ intens), cu valoare simbolică. Roșul de cireașă coaptă este

³ Charles Delvoye, *Arta bizantină*, Editura Meridiane, București, 1976, p. 227: „Asterius, episcop de Amasia, la sfârșitul veacului al IV-lea, ne spune că oamenii bogați din epoca sa, spre a-și arăta cucernicia, comandau reprezentarea pe veșmintele lor a diferitelor minuni înfăptuite de Hristos, dar el dezaprobă acest obicei, care dădea purtătorilor unor asemenea costume înfățișarea unor „ziduri pictate ambulante”(…). Teodoret, episcop de Cyr (Siria de Nord, 393-457), ne vorbește despre toga unui senator pe care fusese țesut întregul ciclu al vieții lui Hristos”.

⁴ *Îngerii* sunt duhuri slujitoare (λειτουργς – slujire, λειτουργς, – slujitor). Dar slujirea mai este desemnată și prin διαχονια, iar slujitorul prin διαχονοσ.

Fig. 1. Hristos Arhiereu

frecvent folosit pentru reprezentarea veșmântului Mântuitorului, pentru că roșul, alături de galben auriu, este culoarea veșmintelor împărățești.

Hristos Mare Arhiereu este reprezentat în veșminte arhierești, cu mitră, după regulile pontificale. În scena împărtășirii apostolilor Hristos este înveșmântat ca arhiereii, poartă omoforul pe umeri și mitră, după regula liturgică.

Fig. 2. Maica Domnului

Sf. Maria poartă totdeauna *tunică* și *maforion*, roșu sau albastru, care îi acoperă capul și umerii și cade în spate până la pământ iar în față se drapează bogat. Când în reprezentarea Maicii Domnului întreg corpul este vizibil se observă încălțăminte de culoare roșie, așa cum purtau împărătesele. Veșmântul Maicii Domnului este totdeauna într-o singură culoare, reprezentare motivată scripturistic, întrucât, fecioară fiind, a purtat toată viața îmbrăcămintea fecioarelor, într-o singură culoare, și trebuie reprezentată ca atare. Veșmântul „pestriț”, adică în mai multe culori, era rezervat femeilor măritate.

Maforionul prezent în diverse reprezentări feminine își are originea în reprezentările iconografice ale Maicii Domnului.

În funcție de treapta sacerdotală și veșmintele pot fi: diaconești, preoțești și arhieriești.

În Biserică există un cler superior și unul inferior⁵.

Arhieriei. În nici biserică nu sunt reprezentați toți arhieriei, ci se face o reprezentare selectivă din care nu lipsesc însă niciodată: Sf. Vasile cel Mare și Sf. Ioan Hrisostomul, înveșmântați în saccos; Sf. Nicolae și toți ceilalți ierarhi reprezentați poartă *stihar*, *epitrahil* și *polystavrion* (*felon* ornat cu cruci mici). Toți ierarhii poartă omofor, semnul arhieriei, capul fiind-le descoperit sau purtând mitră. Ierarhii, zugrăviți în calitatea lor de întâistătători ai eparhiei, sunt înfățișați în *mantie* și *camilafcă* (de timpuriu încă, în ierarhia Bisericii acced, potrivit canoanelor, numai *iereii* – ieromonahii, nu și preoții de mir) sau *saccos* și *mitră*, după cum se poate observa și în pictura din biserica Sf. Trei Ierarhi din Iași.

Fig. 3. Arhieru
(Sf. Nectarie din Egina)

⁵ Pr. prof. Ene Braniște, *Liturgica generală*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, p. 198: a) **Clerul inferior** cuprindea în Biserica primară: *diaconite* (αι διακοναι, virgines canonicae), diferite de fecioare (παρθεναι, virgines canonicae) – cel dintâi serviciu inferior menționat în texte, chiar și în Noul Testament; *ipodiacon* sau *subdiacon* (ο υποδιακονος, ο νηρητις, subdiaconus) – cel mai important din clerul inferior; *anagnost*, *lector* sau *cite* (ο αναγνωστις, lector, lectionarius) – anterior ipodiaconului (menționați documentar din secolul al II-lea), aveau sarcina citirii de texte sfinte în biserică; *psalt*, *cantor* sau *cântăreț* (ο ψαλτης, ο ψαλτωδος, psalmista, cantor); – *exorcisti* (οι εξορκισται, επορκισται, exorcistae) – erau persoane cu harismă deosebită; cu timpul, atribuția exorcizării se acordă prin hirotésie; *acolut* sau *acolyt* (ο ακολωνθος, acoluthus, acolythus) – numai în Biserica de Apus, unde aveau funcția ipodiaconului; – *ostiari*, *portari* sau *ușieri* (οι οστιριοι, οι πλωροι, οι θυρωροι, ostiarii, janitores) – erau supraveghetorii ușilor bisericii; din secolul al IV-lea au fost înlocuiți cu mansionari (sacristani), apoi paraclisieri, care nu mai făceau parte din cler; *gropari* sau *înmormântători* (κοπιαται, fossores, fossori, laborantes, lecticarii), corespunzători cu *decari* sau *lecticari* (δεκανοι ηποιλεκτικαπιοι), adică dricari sau purtători de năsalie – la început au fost numărați între clericii inferiori. b) Clerul inferior cuprinde în Biserica contemporană: **eclesiarhul**; **paraeclesiarhul** (<*paracliser*, ο παραεκκλησιαρχης), numit în Bucovina *palamar* (παραμοναριος), crâșnic, făt, iar în alte zone fârcovnic (sl. *Țercov* – biserică); **ipodiaconul** – se hirotesește; la slujbă poartă stihar și orar (încrucișat); **lectoratul** (*citețul*, *psaltul*, *cântărețul*) – cei hirotesiți (la mănăstiri și biserici chiriarhale) poartă stihar. În mănăstiri se mai întâlnește și **canonarhul** (tipicarul).

Preoții poartă în timpul slujirii: *stihar*, *mânecuțe*, *epitrahil*, *brâu* și *felon*.

Diaconii (cea mai mică treaptă din clerul superior) sunt reprezentați cu veșminte ce amintesc de *adderetul* purtat de profeții și preoții Zaharia și Aaron din Vechiul Testament.

Diaconul poartă (obligatoriu) în timpul slujirii trei veșminte: *stihar*, orar și *mânecuțe*.

Veșmântul specific treptei sale sacerdotale este *orarul*, celelalte două, *stiharul* și *mânecuțele*, fiind folosite atât de preot, cât și de arhieru, deși *stiharul* diaconesc, purtat numai cu orar, este ușor diferit de celelalte.

Fig. 4. Diaconi

Stiharul (στοιχάριον, στιχάριον, talaris) este un veșmânt de origine răsăriteană, lung până la glezne, cu mâneci largi. Se încheie pe piept și este croit așa încât să se poată îmbrăca pe deasupra elementelor obișnuite vestimentare. El cade drept, fără cute și are aceeași lungime față-spate. Este o haină lungă și largă, dreaptă, cu mâneci largi, asemănătoare veșmântului utilizat de populațiile vechi circummediteraneene, în special de oamenii deșertului, cei din Asia Mică și nordul Africii. Se pare că numele acestuia provine de la modalitatea de decorare cu șiruri (dungi, șiruri – στίχοι) de broderie. Croiul și lungimea stiharului se regăsește ușor în vechea tunică purtată de romani, cât și de greci în timpurile apostolice. Pe aceasta, tunica (χιτών, ιματίον) o purtau în mod obișnuit creștinii primelor două-trei veacuri, atât bărbați cât și femei, și au purtat-o și apostolii, fapt atestat documentar.

Cu timpul (deja în secolul al IV-lea era statuat portul stiharului) devine haină liturgică, păstrându-i-se culoarea albă. Materia din care era realizat stiharul era fie fibra de in, fie cea de lână, fără ca acestea să se amestece în țesătură.

Este purtat la slujbe de diaconi (hipodiaconi, diaconi, protodiaconi, arhidiaconi), de preoți (de mir sau monahi) și arhieriei (episcopi, mitropoliți, patriarhi). Faptul că stiharul se regăsește ca veșmânt la toate treptele sacerdotale pledează pentru o destinație inițială a lui drept veșmânt liturgic pentru oficiantul cultului, încă din începutul slujirii liturgice, adică din acel timp când nu erau diferențiate clar trepte sacerdotale (timpurile apostolice) și probabil preotul (care sfințea darurile și împărtășea credincioșii) trebuia identificat cu un veșmânt specific

pentru a fi ușoară recunoașterea lui în comunitatea creștină. Este posibil ca în perioada de început a Bisericii să fi existat un sistem de codificare și transmitere a informației și prin intermediul veșmântului (elemente ușor disimulate, dar clar semnificante). Identificarea preotului printr-un veșmânt nu foarte diferit de cel obișnuit, trebuie că funcționa în perioada de clandestinitate, cea a catacombelor, pentru Biserică.

În această ipoteză, și ținându-se cont că evoluția veșmântului sacerdotal este legată de istoria Bisericii, stiharul ar putea fi considerat drept veșmânt sacerdotal primar, de bază pentru întreg sacerdoțiu. Pentru aceasta ar pleda și croiul simplu, care are la bază bucăți drepte, nerăscoite, asamblate după liniile de croi, pe care le urmăresc și aplicațiile de broderie.

Astăzi, stiharul diaconesc se deosebește de celelalte prin culoare (deschisă: alb, galben), prin mâneci (largi), funcționalitate (este veșmânt exterior; celelalte sunt interioare, acoperite de alte veșminte), mod de decorare (bogat ornamentat cu galon, iar țesătura este prețioasă, bogată, de obicei aceeași țesătură ca și cea din felonul purtat de preot) și uneori prin croi (stihare diaconești grecești încheiate cu nasturi pe părțile laterale). Culoarea albă a stiharului (în primele veacuri toate stiharele aveau numai culoare albă) simbolizează curățenia și strălucirea spirituală a îngerilor cu care sunt asemănați cu slujirea diaconii.

Diaconul îmbracă stiharul la toate slujbele la care ia parte, cerând pentru aceasta binecuvântare de la preotul sau arhiereul slujitor. Ca și la celelalte trepte sacerdotale, veșmântul se îmbracă cu rugăciune (se zic rugăciunile speciale în timp ce este îmbrăcat și dezbrăcat orice veșmânt sacerdotal) și este sărutat, iar la sfânta liturghie își leagă și mânecute.

Stiharul contemporan purtat de diaconii greci se încheie pe părțile laterale (racord față-spate) cu nasturi de obicei ornamentali.

Stiharele preoțești, și mai ales cele arhieresti, sunt brodate la poale. Preoții și arhierii se încing cu brâu peste stihar, iar mânecile le prind sub mânecute, care, la episcopi, sunt brodate, foarte prețioase. Stiharul preotului și arhierelui se armonizează cromatic cu felonul purtat deasupra, având de obicei același galon sau broderie cu acesta, constituind piesă din ansamblul unitar al veșmintelor. Stiharul se croiește după statura diaconului/preotului/episcopului.

Stiharele sunt făcute din țesătură de bumbac sau mătase în diferite culori: alb, galben, roșu, brun. Stiharul de in arată începerea preoției⁶. Inițial, stiharul a avut culoarea albă, după cum arată și documentele

⁶ Pr. Prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 204.

epigrafice și iconografice: Mausoleul Gallei Placida⁷ (secolul al V-lea) și reprezentări de la San Vitale⁸ (cca. 550) de la Ravenna, Evanghelia de la Rossano⁹ (secolul al VI-lea), Psaltirea Hludov (815)¹⁰.

Piesecele cele mai reprezentative, deosebite ca realizare artistică, fac parte din veșmintele arhieresti (la care fiecare piesă este prețioasă) și diaconești (mai ales pentru arhidiaconi), rămase în întregime la vedere în timpul serviciului liturgic. Unele depozite de obiecte bisericești (precum cel de la m-rea Golia din Iași, cel de la m-rea Secu și m-rea Neamț) păstrează veșminte valoroase, realizate din brocarturi prețioase, grele, cu fir metalic și galon, cu fir auriu sau argintiu sau broderii manuale deosebite.

La preoți stiharul, prin culoarea deschisă, albă simbolizează strălucirea dumnezeirii. Stiharul arhierelui simbolizează curăția și luminarea lui Iisus. Râurile care împodobesc stiharul sugerează darul bogăției învățaturii cu care este dăruit arhierelul, iar râurile albe și roșii de pe stihar simbolizează sângele și apa ce au curs din coasta lui Hristos pe cruce și, prin aceasta, cele două Taine izvorâte din jertfa Mântuitorului pentru mântuirea omului: Botezul și Împărtășania.

„Cei hirotesiți din mireni se îmbracă cu veșmintele cu care se îmbracă diaconii, care pentru evlavie sunt mohorâte sau negre și făcute în chipul stiharului, deoarece cu stiharul se îmbracă și citeții și cântăreții și toți preoții pentru ca să nu se atingă de ceva din cele sfinte la dumnezeiasca slujire fiind îmbrăcat cu haine mirenești”¹¹.

Citețul, blagoslovindu-se de arhierelul, se îmbracă în haina cea în chipul stiharului, fiind neagră pentru plângere, lungă până jos și largă pentru evlavie. Haina citețului, de forma stiharului, se numește *camision*. Astăzi, stihar (*camision*) se mai folosește pentru citeț în Biserica Greacă, cel mai ades având forma unei rase largi, descheiate în față, tivită cu roșu la gât.

Orarul (ὠράριον, ὠράριον, orariu, sudarium, linteonum, stola, strophium) – o fâșie de țesătură cu dimensiuni de 3,5-4 m lungime și cca. 15 cm lățime, la început din pânză de in, apoi și din alte materii (bumbac, mătase cu fir de aur și argint), pentru diaconi și arhidiaconi. Fiind veșmânt liturgic, el este purtat diferit, în funcție de momentele serviciului divin: pe umăr sau cruciș pe spate cu capetele aduse spre partea din față, pe piept, sugerând prin această așezare forma unor aripi și simbolizând aripilor îngerilor a căror slujbă

⁷ Charles Delvoye, *op. cit.*, il. 17.

⁸ *Ibidem*, il. 26.

⁹ *Ibidem*, il. 38.

¹⁰ *Ibidem*, il. 86.

¹¹ Pr. Prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 204.

o preînchipuie diaconul. Sunt ornate cu cruci. De obicei, orarul și stiharul diaconesc se fac din același material. Pe orarele vechi, mai ales grecești, era brodat imnul serafimilor: „Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot”, iar pe cele mai noi se brodează cruci, uneori și spice sau frunze.

Denumirea piesei vestimentare este explicată diferit de teologi, cea mai agreată accepțiune fiind cea potrivit căreia denumirea *orar* vin de la lat. *oro, orare* (a se ruga), cu atât mai mult cu cât diaconul este cel care zice *ectenile* (rugăciuni, cereri) la soroacele convenite, rugându-se asemeni duhurilor slujitoare pe care le închipuie.

Sf. Simeon al Tesalonicului consideră că denumirea *orar* vine de la *oraizin* ce înseamnă „înfrumusețază”, pentru că „diaconul se înfrumusețază cu dânsul ca și cu niște aripi și se acoperă cu cucernicie și bunătate”¹². Sf. Simeon consideră că orarul simbolizează „firea cea nevăzută a îngerilor”¹³ și, atârând de umeri, înseamnă aripi”¹⁴.

O interpretare și simbolică aparte atribuie orarului Sf. Gherman, patriarhul Constantinopolului, care consideră încingerea cu orarul drept atitudine tipic slujitoare, după exemplul explicit dat de Hristos la spălarea picioarelor la *Cina cea de Taină*, când S-a încins cu ștergar spre slujire apostolilor Săi.

¹² Sf. Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului, *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe, după adevăratele principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii săi*, I, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2002, p. 198.

¹³ *Îngerii* sunt reprezentați în pictura bisericească (frescă) fie îmbrăcați în tunici lungi până la glezne, cu mâneci largi, fie în costum militar cu tunica scurtă, pelerină militară prinsă cu o agrafă pe umăr (hlamida) și sandale. Îngerii ce anturează Pantocratorul sunt îmbrăcați ca împărații bizantini cu tunică albă, lungă până la glezne, brodată sau împodobită cu galon prețios și pietre prețioase la marginile veșmântului și în zonele de racordare a elementelor ce compun piesele vestimentare, urmărind liniile de croi. Un brâu lat, luxos brodat ori împodobit cu aplicații, acoperă un umăr, cade pe spate, încinge mijlocul, iar capătul este ținut cu mâna (atitudine de slujire) sau aruncat pe brațul drept (loros). Îngerii liturghisitori (atunci când este reprezentată pe bolta altarului liturghia cerească) sunt îmbrăcați în stihare diaconesti simple sau brodate. Îngerii diaconi/arhidiaconi au orare diaconesti/arhidiaconesti.

¹⁴ Sf. Simeon, *op. cit.*, p. 198: „Diaconul se înfrumusețază cu dânsul ca și cu niște aripi și se acoperă cu cucernicie și cu bunătate, mai ales când se împreună cu Cuminecătura, închipuindu-se Serafimilor acelora, care, fiind cu șase aripi, precum scrie: „cu două aripi își acoperă fețele lor, cu două picioarele, iar cu două zburând strigă: *Sfânt, Sfânt, Sfânt*. Întru acest orar se închipuie serafimii Celui răstignit, căci aripile de sus și cele de jos sunt lungul Crucii, iar cele de alături sunt brațele Crucii. Drept aceea se dă diaconilor ripidă de la arhiereu, căci se închipuie aripile îngerilor și pe înșiși heruvimii și serafimii, de vreme ce și serafimii au fost închipuiți pe veșmânt”.

Deja canoanele din secolul al IV-lea (Laodiceea) reglementează strict utilizarea orarului diaconesc, interzicând purtarea lui de către clericii treptelor inferioare¹⁵.

Încingerea cruciș a orarului înaintea momentului împărtășirii simbolizează, după Sf. Simeon, Noul Teolog, atitudinea serafimilor, care își acopăr ochii cu aripile, neîndrăznind să privească dumnezeirea.

Sf. Simeon zice că la hirotonia întru preot se ia orarul de pe umărul stâng și „se mută pe cel drept, aducând și căpătâiul tot dinainte, ceea ce face pe cel hirotonit a fi ca într-un jug. Pentru că preotul este dator a vedea și prin semne darul pe care l-a luat și că întâi avea datorie numai slujba diaconiei, iar acum are datorie și la Taine și la toată preoția și jugul îi este mai mare. Drept aceea se și încinge a doua oară ca și cum s-a chemat la o lucrare mai mare”¹⁶: „când ia orarul de pe umărul cel din stânga înapoi și îl pune pe cel din dreapta, fiind amândouă părțile dinainte, se cheamă *epitrahil*. Aceasta însemnează darul cel de sus care se pogoară din cap, ca mirul pe cap, (...) însemnează și jugul cel bun al lui Hristos”¹⁷.

De aceea epitrahilul vechi avea forma unei fâșii cusută în două, iar cele mai noi sunt formate dintr-o singură bucată lată.

Mânecuțele (ἐπιμανίκια sau ἐπιμάνικα, supermanicalia, manipuli, brachialia), numite și rucavițe (slv. *ruca – mână*), sunt comune celor trei trepte sacerdotale, deosebindu-se prin calitatea materialului și bogăția ornamentelor. Se admite drept origine a lor benzile de broderie ce ornau în vechime mânecile stiharului, și pe care patriarhul Gherman al Constantinopolului le numește

Fig. 5. Mânecuță

τάλωρτα του στιχάριου, cu argumentul că ar simboliza legăturile cu care iudeii au legat mâinile lui Hristos la judecată¹⁸. Mânecuțele simbolizează puterea lui Dumnezeu, Care dă tărie slujitorilor săi (rugăciunea la îmbrăcarea mâneculelor). După Sf. Simeon al Tesalonicului, mâneculele închipuiesc lucrarea lui Dumnezeu cea atotfăcătoare și legăturile Mântuitorului cu care, legat fiind, a fost dus la Pilat¹⁹.

¹⁵ V. nota 5.

¹⁶ Sf. Simeon, *op. cit.*, p. 201.

¹⁷ *Ibidem*, p. 203.

¹⁸ *Ibidem*, p. 247.

¹⁹ Sf. Simeon al Tesalonicului, *Despre Sfânta liturghie*, București, 1996, p. 91.

Mânecuțe bogat ornamentate cu broderie cu fir metalic (auriu, argintiu), având teme iconografice deosebite (Maica Domnului, Sf. Ioan Botezătorul) au fost realizate în perioada medievală și, mai apoi, până în secolul al XIX-lea. Asemenea piese (mânecuțe arhieresti), deosebite ca valoare artistică, deține Muzeul de Obiecte Bisericești de la mănăstirea Golia din Iași.

Veșmintele preotului sunt: stihar, felon, mânecuțe, epitrahil, brâu.

Epitrahilul (ἐπιτραχήλιον sau ἐπί τράχηλος – peste grumaz, περί τραχήλιου – în jurul gâtului) sau popular *patrafir*, este de fapt orarul diaconesc transformat în epitrahil prin unirea capetelor pe lungime. Epitrahilele vechi aveau această formă, fiind formate dintr-o singură fâșie de țesătură unită spre capete. Epitrahilul dintr-o singură parte, necusut pe mijloc, este de factură mai nouă. Epitrahilul este semnul preoției, de aici expresia „a dobândit epitrahil”, adică preoție, fără el preotul neputând oficia nici o slujbă sau ierurgie. Este posibil ca preotul să folosească numai epitrahilul, peste reverendă (rasă), fără celelalte veșminte și așa să săvârșească slujba. Numai în mănăstiri, la Miezonoptică, la Ceasuri și Pavecerniță preotul poate sluji fără epitrahil. Dar nici o ierurgie nu poate sluji fără epitrahil, chiar dacă are toate celelalte veșminte.

Toți canonarii și Părinții Bisericii prevăd acest lucru. Spre exemplu, Sf. Simeon al Tesalonicului amintește: „Fără epitrahil nici o taină să nu se săvârșească. Iar dacă se va întâmpla să fie de trebuință a se face vreo taină sau o molitfă (rugăciune), botez sau altceva din cele sfinte, și nu se va găsi epitrahil, atunci (preotul) spre a nu rămâne lucrarea nefăcută, blagoslovind să-și pună brăul sau o bucată de funie ori de pânză ca pe un epitrahil. Și astfel să săvârșească taina. Iar după aceea lucrul care a slujit ca epitrahil să fie păstrat într-un loc deosebit sau să fie întrebuințat la ceva sfânt”. Aceasta este o soluție *in extremis* pentru preotul slujitor și a fost practicată în condiții extreme: detenție, prizonierat, război etc. Pentru secolul al XX-lea, în perioada comunistă, există multe mărturii despre preoți ce au

Fig. 6. Epitrahil

apelat la această soluție, precum pr. Dimitrie Bejan (și mulți alții), care a oficiat cu un astfel de epitrahil în lagăr (Oranki) și în temniță.

La îmbrăcarea epitrahilului se rostesc rugăciuni, iar preotul care-l îmbracă îl binecuvântează și sărută (pe crucea de sus, la mijloc).

Epitrahilul simbolizează puterea harului dumnezeiesc care se pogoară asupra preotului și prin care el slujește cele sfinte. Epitrahilul amintește de jugul cel bun luat de preot și de crucea pătimirii lui Hristos. Franjuriile cu care se termină (la partea din față, jos) simbolizează sufletele credincioșilor pe care trebuie să-i păstorească și de care va da socoteală în fața lui Dumnezeu.

Importanța și simbolistica epitrahilului, fără de care nici o lucrare preotească nu se poate săvârși, este deosebită, iar responsabilitatea implicită pentru purtătorul de epitrahil este uriașă: „să te gândești că *ciucurii* care sunt la *epitrahilul* pe care-l ai de gât, nu sunt ciucuri, ci sunt sufletele creștinilor și un singur suflet de pierzi dintre ele, Dumnezeu ți-l va cere de pe gâtul tău în ziua Judecării”²⁰. Să nu „dai bani să-ți cumperi *epitrahilul* (preoția), pentru că nu-ți cumperi preoția, ci iadul”.

Brâul (ή ζώνη, ζώνάριον) ce face parte din veșmântul liturgic este o fâșie de pânză cu lățimea de un lat de palmă și lung de până la 90 cm, are de obicei o întăritură de pânză tare (in), iar fața din același material ca și felonul sau brodată (la veșmintele arhieresti). Se încinge peste epitrahil și se leagă la spate. Brâul lipsește din veșmântul diaconesc, fiind prezent numai în veșmântul celor ce au preoția (preoți, arhieriei). Influențat de costumele medievale somptuoase, brâul arhieresc poate avea (ulterior acestei perioade) ades pafte din metal prețios (argint) sau lemn de esență prețioasă sau de măsline (brâie arhieresti de secolul al XIX-lea).

Fig. 7. Felon

Sfita (felonul) este o îmbrăcăminte, inițial albă, fără mâneci. Culoarea albă semnifică curăția, sfințenia lumina dumnezeieștei slave. Lipsa mânelor amintește de haina cu care Hristos a fost îmbrăcat și batjocorit. Haina acoperă întreg trupul, amintind prin aceasta de purtarea de grijă și puterea lui Dumnezeu cea cuprinzătoare și păzitoare. „Să te gândești ce înseamnă

²⁰Pr. prof. Gheorghios Metallinos, *Viața și învățăturile Cuviosului și Sfințitului Mucenic Cosma Etolianul, Luminătorul Greciei și Apostolul săracilor*, Editura Deisis, Sibiu, 2001, p. 174.

felonul pe care-l porți și care n-are mâneci. Arată că preotul nu se cade să se ocupe de lucrurile lumești, ci să aibă totdeauna mintea sa la cer. Și când îți desfaci *felonul* și el se face ca două aripi, ce anume arată? Arată că dacă faci fapte bune ca un înger, ai să zbori și să te duci la Rai”²¹.

Despre responsabilitatea slujirii preoțești, Sf. Ioan de Kronștadt spune: „Începând slujirea lui Dumnezeu și luând asupra mea armele duhovnicești (*sfințele veșminte*) declar prin aceasta război diavolului, vrăjmașul lui Dumnezeu (...)”²².

Preotul este apostolul²³ Domnului peste veacuri. Despre el se spune: „vița viei, bobul grâului și Preoția au unire între ele. Vița și grâul sunt slujnice; Preoția este liberă. Deci, când se vor împreuna acestea trei ca să se sălășluiască deasupra comorilor, aduc împăratului fiecare puterea roadelor sale într-o bună mireasmă. Vița aduce Sângele. Așijderea și grâul Trupul. Iar Preoția, cu bună îndrăzneală, înalt zboară de la pământ la Cer, până ce va vedea pe însuși Cel nevăzut. Și închinându-se se roagă pentru robii Stăpânului..”²⁴.

Dacă „orarul diaconului e semnul rugăciunii, pentru că el îl ridică adeseori, pentru a arăta că rugăciunea sfinților slujitori e puternică prin credința în Hristos și prin jertfa sa pe cruce pe orar sunt cusute cruci. Diaconul înalță o singură mână cu orarul, la rugăciune; preotul, învrednicindu-se de un îndoit har, înalță amândouă mâinile și are un *orar dublu*”²⁵. Odăjdiile pe care le poartă în timpul dumnezeieștilor slujbe îi dau chipul unui înger; fiindcă *felonul* închipuie veșmântul cel nesticăcios și aripile îngerului Domnului; și într-adevăr preotul trebuie să fie ca un înger: să plutească mai presus de cele pământești; să fie deasupra patimilor vieții; să vestească neconținut măreția și slava lui Dumnezeu în Biserica Domnului poporului Său (...)”²⁶.

În însăși croiala *felonului* se exprimă un gând preafrumos: că preotul este ca un înger al Lui Dumnezeu; acest gând este luat din Apocalipsă (Apocalipsa 1,20, cap. 2,3). „Epitrahilul preoțesc și arhieresc este simbolul harului dumnezeiesc, care pe toate le acoperă (dragostea

²¹ *Ibidem*.

²² Sf. Ioan de Kronștadt, *Liturghia: Cerul pe pământ*, Editura Deisis, Sibiu, 1996, p. 163.

²³ *Ibidem*: „înțelegem că apostol înseamnă: om care reprezintă însăși persoana Fiului Lui Dumnezeu; este mâna dreaptă a lui Dumnezeu, este gura lui Dumnezeu; în gură are cuvântul lui Dumnezeu, iar în mâna dreaptă poartă cheile întregii puteri duhovnicești”.

²⁴ Sf. Efreim Sirul, *Cuvinte și învățături*, Editura Bunavestire, Bacău, 1996, p. 17.

²⁵ *Ibidem*, p. 197.

²⁶ Sf. Ioan de Kronștadt, *op. cit.*, p. 197.

toate le acoperă) – Corinteni 13,7)²⁷. Veșmântul îngeresc al preotului în timpul slujbei (svita, felonul) și în afara slujbei (rasa lungă cu mâneci largi) trebuie să-i inspire acestuia că trebuie să fie sfânt, lipsit de răutate, nepătimăș, ceresc, stând neadormit de strajă mântuirii, ca un înger; că trebuie să vestească mereu oamenilor voia lui Dumnezeu, adevărul lui Dumnezeu pentru ca oamenii să nu rătăcească până la capăt. (...) Diaconul mai însemnează pe Înaintemergătorul Domnului. Sfita sau felonul însemnează platoșa dreptății²⁸.

Mitra (μίτρα, κίδαρις, τιάρα, *infula*, λωρου, *lorum* – legătură, diademă, centură sau învelitoare pentru cap) este acoperământ pentru arhieru la serviciile divine. Ea are de obicei forma coroanei sau diademei împăraților bizantini. Se consideră că la originea ei stă *chidarisul* (cununa) purtat de arhierii Legii Vechi în Cortul Mărturie, fiind însemn al arhieriei. După tradiție ar fi avut dreptul să poarte mitră în vechime doar patriarhul Alexandriei și episcopul Romei (secolul al VI-lea, fapt întărit de Sf. Simeon al Tesalonicului care afirma cu tărie că singurii *mitrofori* erau episcopul Romei și patriarhul Alexandriei, fiindu-le acordată de împărat ca semn al „subțiririi în gândire” ceilalți arhierii slujind descoperiți). Purtătorul de mitră se numește *mitrofor*.

Primul care a primit drept să poarte mitră a fost Silvestru, episcopul Romei. Fapt dovedit istoric este că cel care a prezidat primul sinod ecumenic a fost împăratul Constantin cel Mare, ulterior împărații bizantini arogându-și acest drept, cu atât mai mult cu cât presupunea echidistanță față de episcopii participanți. Împăratul era îndreptățit să prezideze aceste sinoade în calitate de autoritate supremă laică și garant al dreptei judecăți, fiind considerat unanim drept *arbitrum* și respectat în calitate sa de „uns al Domnului”. Amintim că, în această calitate, împăratul avea dreptul să intre prin ușile împărătești, să se împărtășească cu Sfintele Taine în Altar cu preotul sau arhieru liturghisitor și la Vohodul Mare (ieșirea cu Sfintele Daruri, purtând mantie) mergea înaintea preotului. Tradiția spune că Arhiepiscopul Alexandriei și-a câștigat dreptul să poarte mitră la sinodul al III-lea ecumenic când s-a definitivat învățătura Bisericii despre Maica Domnului, numită de atunci Născătoare de Dumnezeu, *τεοτοκου* în urma unor aprinse dispute cu ereziarhii care numeau pe Maica Domnului *Născătoare de Hristos* și tăgăduiau calitatea Ei de *Născătoare de Dumnezeu*. Cel care a formulat și apărât învățătura despre Născătoarea de Dumnezeu, Chiril, Episcopul

²⁷ *Ibidem*, p. 198-200.

²⁸ *Ibidem*, p. 208.

Alexandriei, a fost cinstit de împărat pentru „subțirimea de gândire” și, se spune, acesta (împăratul) și-a luat vălul ce-i acoperea capul, în chip simbolic arătând harul înțelepciunii divine în arbitrarea disputelor dogmatice din adunarea episcopilor, și l-a așezat pe capul lui Chiril afirmând că acestuia i se cuvine a-l purta. Tot atunci i s-a acordat episcopului dreptul purtării de mitră (coroană) ca semn al încoronării de sus cu toată înțelepciunea și dreapta judecată.

După căderea Constantinopolului, toți arhierii au început să poarte mitră (probabil și în virtutea unui transfer de autoritate din partea bazileilor; în fața știrbirii autorității imperiale Biserica, a încercat să compenseze și să mențină ascendentul în fața opresorilor păgâni acordându-și un drept și asociindu-și un însemn ce traducea un drept al autorității (imperiale) știrbite. Astfel, autoritatea Imperiului bizantin trebuia păstrată *in integrum* și s-a ajuns la această formulă.

Se pare că dreptul de a purta mitră l-a primit Mitropolitul Moldovei încă de la înființarea acesteia. Există mărturii, din secolul al XVI-lea, privind portul curent al mitrei de către mitropoliții Moldovei.

Forma mitrei diferă în funcție de specificul Bisericii, existând mai multe variante ale acesteia: alexandrină, bizantină, rusească. Mitra romană este de forma tiarei.

Se spune despre Sf. Spiridon, care era un arhieru sărac și se hrănea din munca mâinilor sale, că, fiind arhieru, trebuia să poarte mitră (însemn arhieresc) și în sărăcia și simplitatea sa și-a împletit o mitră din papură. Avându-se în vedere perioada istorică în care a trăit Sf. Spiridon credem că aceasta este doar un element dintr-o prelucrare folclorică a unei vieți de sfânt.

Cârja sau toiagul păstoresc

(ὁ ράβδος, δικανίκιον, baculus pastoralis)

ori paterița (πατερίτξα, πατερήσσα, crossa)

este un baston înalt din lemn sau metal,

împodobit cu plăcuțe de aur, argint, fildeș cu terminația în formă de șerpi ațreptați. Pe mâner se poartă de obicei o năframă cusută cu fir. Cârja este simbolul demnității arhipastorale. Cârja arhierască, „de ceremonie”, o primește arhieru la intrarea în biserică și când slujește. În vechime, la toate popoarele, toiagul în mâinile împăraților reprezenta semnul autorității și stăpânirii lor. La poporul iudeu, Moise și Aaron purtau toiage drept

Fig. 8. Arhieru

semne ale autorității și puterii lor de a conduce poporul. După toiagul lui Aaron care odrăslise carja arhierescă are semnificația simbolică de păstorire a oilor cuvântătoare (Biserica). Șerpii afrontați de pe mânerul cârjei simbolizează înțelepciunea (discernământ și har) și autoritatea pastorală a arhierelui. Cârja (ὁ ράβδος) înseamnă al puterii spirituale a episcopilor, e semnul autorității pastorale și administrative a ierarhilor (episcopi, mitropoliți, patriarhi). În funcție de rangul celui care o poartă e și ornamentația cârjei; cârja mitropolitană are la extremitatea superioară doi șerpi afrontați realizați din material prețios cu caboșoane cu pietre prețioase; cea episcopală este mai simplă. La cca. 1/3 din înălțime, cârja arhierelui are o piesă textilă încrețită în jurul unui inel.

Bedernița – Epigonatul (ἐπιγονάτιου sau ὑπογονάτιου, de la ἐπί sau ὑπό și γόνο – pe sau sub genunchi, slav. *nebederniță*, subgenuale) este o bucată de stofă prețioasă care atârnă în partea dreaptă, fiind legată de brâu, rar de gât, cu o panglică petrecută peste umărul stâng. Bedernița este decorată cu cruci, dar în vechime erau brodate pe ea diverse teme iconografice. În general, se opta pentru unul din praznicele împărătești (Înviere, Epifanie, Înălțare), pentru reprezentarea hramului bisericii și a sfinților ocrotitori (ex.: Bedernița de secolul al XIX-lea reprezentându-l pe Sf. Gheorghe aflată în Muzeul de Obiecte Bisericești de la m-rea Golia).

Se opinează că derivă din ἐγγείριου (manuale), un șervet purtat în trecut de arhieriei la brâu pentru ștergerea după spălările rituale. Prezența unei astfel de țesături liturgice (șervet) este surprinsă pe multe reprezentări liturgice ale primelor veacuri. Este interpretat diferit: fie reprezentând ștergarul cu care s-a șters Mântuitorul la spălarea picioarelor, fie simbolizează sabia duhului cu care arhierul înarmat respinge și taie învățăturile greșite de la dreapta credință. În acest scop se leagă de brâu ca o armă simbolică, după moda

Fig. 9. Bedernița

ostășească (cu această semnificație, apropierea dintre nebedernița și ștergarul liturgic este forțată, mai ales că în reprezentările iconografice menționate se asociază mai ușor acea țesătură liturgică cu un procovăț, cu atât mai mult cu cât figurează clar în reprezentările liturgice).

Engolpionul (engolpionul) (τό ἐγκόλιον, ἐν și κόλποζ – la sân, pectorale) sau *panaghiul* (τό πανάγιου – preasfântul) este o insignă arhierescă în forma unei iconițe-medalion, de obicei din metal prețios (aur, argint) bogat împodobită. Pe el este reprezentat Mântuitorul sau Maica Domnului (*Panaghia*) sau, mai rar, Sfânta Treime. Această iconiță se leagă cu un lănțișor trecut după gât și se poartă pe piept deasupra veșmintelor. Este întâlnit numai la bisericile de rit bizantin. Liturgiștii răsăriteni consideră că acesta este corespondentul *hoșemului* sau *pectoralului* din Legea Veche²⁹.

În primele secole creștine se purtau la gât *relicvarii*³⁰, mici cutiuțe sau cruci duble cu lăcaș interior, în care se păstrau părțile din moaștele sfinților (martiri). Un asemenea relicvar siriatic din argint, din secolul al VII păstrat la Muzeul Louvre³¹, are reprezentat pe una din fețe imaginea unui stâlpnic cu mantie și culion (călugăr deci). Presupunem că este vorba, cel mai probabil, de Sf. Simeon Stâlpnicul (mort la sfârșitul secolului al V-lea), care a viețuit în Siria și care era vestit și venerat din timpul vieții nu numai de simplii credincioși, ci și de capetele încoronate³²; este deci posibilă reprezentarea lui iconografică un secol mai târziu.

Fig. 10. Arhiereu (engolpion)

Engolpionul simbolizează pecetea și mărturisirea credinței cea din inimă. Când poartă chipul Maicii Domnului, engolpionul simbolizează și

²⁹ Apud conf.dr. pr. Petre Semen, *Arheologia biblică în actualitate*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1997.

³⁰ Se știe că Sf. Liturghie nu se poate săvârși fără *antimis*, ce are într-un buzunar sf. moaște. În piciorul Sf. Mese din Altar se pun sf. moaște (intemeiere pe jertfă). Este posibil ca în primele secole, cu preoți slujitori puțini și cu o viață de clandestinitate, agitație și opresiune a bisericii, relicvariile purtate asupra preoților să fi avut și scopul folosirii pentru altare improvizate în locuri (clandestine, ascunse) și timpuri fortuite din necesități liturgice. Amintim cazuri de slujire în condiții extreme (spre ex., în închisoare) a sf. slujbe când lipsa antimisului și sf. mesei este suplinită de pieptul creștinului (fapt petrecut și în secolul al XX-lea în temnițele comuniste).

³¹ Charles Delvoye, *op. cit.*, il. 71.

³² Gherasim Timuș, Episcopul Argeșului, *Dicționar aghiografic*, Editura Pelerinul român, București, 1998, p. 812: „Principi și principese ale Arabiei se duceau să primească binecuvântare. Varnane V, regele Persiei, deși era persecutorul creștinilor, îl respecta. Teodosie cel Tânăr și Leon, împărați romani, adesea îl consultau...”.

invocă puterea mijlocitoare și ocrotitoare a Preacuratei Fecioare. Patriarhul Bisericii poartă două engolpioane.

Crucea pectorală (ό σταβρός, crux) este insigna demnității arhieresti, pe care arhierii o poartă la piept. În Biserica Ortodoxă dreptul de a purta cruce în permanență îl are arhierul; el poate acorda dreptul purtării crucii pectorale și unor preoți cu rangul onorific cel mai înalt (iconom – σταβροφόρος – *stavrofor*). De la începutul secolului trecut dreptul de a purta cruce s-a acordat și călugărițelor starețe (stavrofore), distinse de ierarhul eparhiei. Un caz aparte a înregistrat Biserica Ortodoxă Rusă în care au primit drept de stavrofori toți preoții începând cu secolul al XIX-lea.

Mantia cu râuri, engolpionul și toiagul sunt semne ale stăpânirii celei păstorești pentru cinste și întărire. Însemne arhieresti sunt: *vulturul*, *dicherul* și *tricherul*. Vulturul este o țesătură pe care arhierul stă la hirotonie (și pe care înaintează la momente bine stabilite), iar cu dicherul (cele două lumini simbolizând cele două firi ale Mântuitorului) și tricherul (simbolizând Sf. Treime) binecuvântează. Dacă preotul binecuvântează cu o mână (dreapta), arhierul binecuvântează cu două, el având deplinătatea harului și putând să săvârșească toate cele șapte Sf. Taine (spre deosebire de preot care nu poate hirotoni și nici sfinți Sfântul și Marele Mir).

Folosirea și păstrarea veșmintelor liturgice

Veșmintele se realizează totdeauna „pe comandă”, adică pentru o anume persoană, respectându-se treapta sacerdotală, cât și datele personale ale acesteia (ex. înălțime).

În regulă generală, veșmintele preotești, dar mai ales cele arhieresti, au fost realizate în ateliere monahale, deși s-au întâlnit și cazuri de ateliere laice specializate pe anumite obiecte vestimentare (ex. rasă, potcap) sau însemne (în secolul al XIX-lea atelier de broderie în București care realiza pe comandă nebedernițe, așa cum sunt două piese din colecția m-rii Golia). Materialele din care se realizau odăjdii erau dintre cele mai scumpe și bune calitativ, iar un rând de veșminte (presupunând o cheltuială importantă) acorda donatorului drept de pomenire între ctitorii sfântului lăcaș.

Veșmintele noi se sfințesc înainte de folosire și se vor purta cu grijă ca orice lucru sfințit. De aceea, nici nu se îmbracă peste haine obișnuite ci totdeauna peste rasă (reverendă), întrucât nu trebuie să vină în contact direct cu corpul sau cu haine necorespunzătoare. Orice veșmânt sfințit se îmbracă cu rugăciuni specifice, după ce a fost binecuvântat și sărutat. Diaconul nu-și binecuvântează veșmântul, preotul

binecuvântându-i-l. La îmbrăcarea cu veșminte a arhiereului rugăciunile cuvenite le zice arhidiaconul său.

Veșmintele se poartă și se păstrează cu grijă și curățenie. Locul special dedicat păstrării veșmintelor este veșmântarul (*diaconiconul*), unde este un dulap special pentru aceasta. Mănăstirile mari au chiar o încăpere deosebită, numită *veșmântărie*, în care se păstrează veșmintele preoților slujitori (numeroși).

Canoanele Bisericii prevăd distrugerea veșmintelor foarte vechi, uzate, prin ardere sau îngropare. Spălarea veșmintelor sfințite se face în vase curate (nespurcate) iar apa de la spălat este aruncată la loc curat. Se spune că din negrija respectării acestor norme privind spălarea lucrurilor sfințite (ca de altfel și ale altora, ba chiar și spălarea candelelor din biserică și din casa creștinului de la care apa de spălat se varsă la loc curat, în nici un caz în locuri spurcate sau în rețea de canalizare) și a apei de la botez (din cristelniță) se produce ades îndrăcirea (celui care aruncă apa la loc spurcat). Evlavia populară, care ades are simțul măsurii și al aprecierii corecte, intuitive a lucrurilor, explică de ce în practica poporului apa de la prima baie a copilului după botez (*scăldușca*), când copilul a primit mirungerea (ungerea cu Sf. Mir), suferă același tratament: este aruncată la loc curat, de preferință la rădăcina unui copac.

Îmbrăcămintea călugărească – chipul frumuseții celei dinăuntru a călugărilor

Rânduiala sau cinul monahal are următoarele trepte: *rasoforia* (luarea rasei), *tunderea în chipul mic* (sau în *mantie*) și *schima* sau *schimnicia* (*tunderea în sf. și mare chip îngeresc*).

Rasoforul are următoarele veșminte: rasa, potcapul (fesul sau scofia), camilafca.

Bătrânul își duce ucenicul (hotărât de igumen pentru rasoforie), după porunca igumenului, în fața acestuia. În biserică, după citirea Ceasurilor, igumenul își ia epitrahilul și felonul și, stând înaintea ușilor împărătești, i se aduce de bătrân ucenicul ce ia asupra-și sfântul chip. Ucenicul stă în genunchi în timp ce igumenul citește rugăciunile rânduite. Igumenul îl tunde (tunderea perilor capului este simbolică și se face în semnul crucii) și-i acordă un nou nume (numele de rasofor – purtător de rasă).

După tunderea simbolică, igumenul îmbracă noul rasofor cu rasa, potcapul și camilafca, apoi, binecuvântându-l, îl dă pe acesta bătrânului său, dându-i și

Fig. 11. Monah

sfaturi spre viețuirea în noul chip. Tunderea perilor capului semnifică tăierea voii proprii și a patimilor; de acum, rasoforul se predă necondiționat în mâinile bătrânului său ca să fie modelat duhovnicește. Tunderea perilor capului are o simbolică deosebită, foarte veche. Prin tăierea părului se lua în posesie simbolică o persoană. În Legea Veche *nazireatul* presupunea, ca formă exterioară de comportament, netăierea perilor capului și a nu bea vin sau altă băutură amețitoare niciodată. Samson, ca *nazireu* (afierosit Domnului) era un om haric, puterea lui neobișnuită venind de la Dumnezeu care-l stăpânea. Prin tăierea perilor capului de către Dalila, el a intrat în robia omului, a schimbat stăpânul, a pierdut harul și puterea ce decurgea din lucrarea harică asupra sa. Încă și popoarele păgâne, idolatre, aveau acest obicei al luării în stăpânire a robilor prin tăierea simbolică a perilor capului (a puterii proprii stăpânitoare). Tot în Legea Veche se vorbește cu același înțeles de tăierea simbolică a unghiilor și părului femeii.

Fig. 12. Monah

Monahul³³. La tunderea în mantie sau logodirea sfântului și îngeresc chip al mantiei, monahul primește hainele din mâna starețului în biserică, în mijlocul fraților, în cadrul unui ritual cu valoare simbolică. Aceste haine sunt: cămașă albă de lână, dulamă, cruce, paraman, brâu de curea, rasă, călțuni noi, încălțări asimilate cu sandalele (papuci sau bocanci), potcap, mantie, camilafcă și metanii³⁴. Hainele (mai puțin cămașa și călțunii), pregătite în seara dinaintea tunderii, sunt așezate înaintea icoanei Mântuitorului cu o seară înainte.

³³ Sf. Simeon, *Tratat...*, p. 198: „Și pentru ce proorocul te-a asemănat pe tine cu turturica cea văduvă, o monahe? Căci turturica este pasăre întregă înțeleaptă, nepoftind a doua soție vreodată. Și nici pe ramuri verzi nu mai stă; ci mai vărtos pustiile cele nelocuite le caută și acolo își sfârșește zilele ei. Pentru aceasta te-a asemănat proorocul cu turturica cea văduvă; ca nici tu să nu te mai întorci în lume la cele dintâi (...). Că nu poți să fii și înger și om. (...). Iar monahul sărac, cetățean ceresc (...). În viața aceasta luminează cel ce își împodobește trupul său și îl schimbă cu haine, slavă omenească are. Iar în cinul acesta monahicesc cel ce pe acestea le defaimă și ia aminte numai la trebuința cea de nevoie a trupului, slavă își câștigă în ceruri. (...). Să nu ne amăgim cu patimile stricăciunii, nici să luăm aminte la buna podoabă a *hainelor* sau a *culionului*, sau a *brâului* sau până la frumusețea *analabului*; ci pe cele smerite și lipsite de slavă deșartă să le căutăm și să le iubim, după cum se cuvine sfinților. Întru îmbrăcămintea hainelor să nu te lauzi, aducându-ți aminte de *cojocul* lui Ilie și de *sacul* Isaiei (...). Și îmbrăcămintea Botezătorului nu o uita. Deci, nu fii pentru o haină strălucită la vedere; ci prin lucruri bune să strălucească lumina ta înaintea tuturor, ca să se slăvească Domnul”.

³⁴ *Rânduielele călugăriei*, Curtea de Argeș, 2002, p. 12.

După Utrenie, cel ce va fi tuns în mantie merge și se îmbracă cu cămașa și călțunii și, acoperindu-se provizoriu cu o altă rasă, revine la Biserică pentru ceremonie, rămânând însă în tinda bisericii. Cel ce va fi tuns, fiind îmbrăcat numai în cămașă și cu călțuni, este luat de duhovnic (nașul de călugărie) sub mantie (acoperit astfel încât să nu se vadă deloc) și dus în fața igumenului, care stă în fața ușilor împărătești. În acest timp, strana cântă *Brațele părintești*...

Igumenul apucă mânecile cămășii (albă, până la călcâie) cu care este îmbrăcat călugărul, sugerând îmbrăcarea, și-o binecuvântează în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, numind-o „haina veseliei”, apoi, luând fiecare obiect vestimentar în parte îl îmbracă pe călugăr cu: *paramanul*, „spre logodirea marelui și îngerescului chip”, *crucea*, „ca să se nevoiască pe cât va fi cu puțință”, *dulama* (tunica lungă), *brâul*, spre a „își încinge mijlocul său cu puterea adevărului”, *potcapul*³⁵ (fes, scofie pentru călugărițe) cu care „se acoperă cu coiful, nădejdea mântuirii”, *rasa* „se îmbracă în haina mântuirii și în zaua dreptății spre a se feri de toată nedreptatea, de toate gândurile cele rele și de îndemnul voii sale, iar gândul morții totdeauna să-l aibă în mintea lui”, *sandale* cu care „se încalță spre gătirea Evangheliei păcii”, *mantia*, spre „logodirea marelui și îngerescului chip, spre îmbrăcăminte de nesticăciune și de curăție”, *camilavca*, prin care „a luat logodirea marelui și îngerescului chip”, metaniile, „sabia Duhului, care este *cuvântul lui Dumnezeu*, spre rugăciunea cea din tot ceasul către Hristos. Că ești dator în toată vremea a avea în minte, în inimă, în cuget și în gura ta numele Domnului Iisus și a zice „*Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluește-mă pe mine, păcătosul*”, *crucea* („A zis Domnul: *De voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie.*”) și *făclia* („A zis Domnul: *Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri*”)³⁶. Cinci zile după călugărie noul călugăr nu dezbracă noile haine.

Fig. 13. Fes (cuculiu) cu camilavcă

Fig. 14. Scofie cu camilavcă

³⁵ *Culion* (κουκουλι) – potcap al monahilor ortodocși, de forma unei calote cilindrice, fără boruri, din catifea neagră.

³⁶ *Rânduielele*..., p. 23-27.

Și pentru **Rânduiala shimei celei mari** sau a marelui și îngerescului chip (*schimnicia*) se duc hainele în biserică de cu seară, așezându-se la poalele Sfintei Mese, în altar. După tunderea perilor capului (cruciș), igumenul îl îmbracă pe călugăr cu hainele după cum urmează: apucă *cămașa* de mâneci simulând gestul simbolic al îmbrăcării rituale și spunând: „se îmbracă cu haina dreptății și a veseliei întru marele și îngerescul chip”, îi dă apoi *dulama*³⁷ (tunica lungă), *shima* (cuculiu – cuculion, gr. κυκλιον), acoperământ pentru cap purtat de schimonahi. Este ascuțit

la vârf și acoperă capul și umerii, având cusute cinci cruci care simbolizează

Fig. 16. Schimonahi

curea spre „a-și încinge mijlocul său cu puterea adevărului”, *rasa*, *sandale* („se încălță cu sandale spre vestirea Evangheliei păcii”)

Fig. 15. Rânduiala schimei

ranile Mântuitorului și care îl apără pe schimonah de atacul vrăjmașilor nevăzuți, „shima nerăutății, coiful nădejdiei de mântuire”, *analavul* (*analabul* sau *pleterile* – veșmânt călugăresc cu formă asemănătoare epitrahilului, mai scurt în față și prelungit cu o parte pe spate, acoperind pieptul și spatele; este ornat cu cruci și texte; simbolizează jugul crucii; gr. αναλεπος) și semnifică faptul că „luând crucea sa pe umeri urmează Stăpânului Hristos”, *brâul de*

³⁷ *Dulama* (sin. dolman, dolamă, doliman, din tc. *dholama*) – haină lungă din stofă; dolmanul era o haină lungă de ceremonie purtată de ieniceri. În secolele XVII-XVIII, dolmanul făcea parte din costumul de ceremonie al domnitorilor și boierilor din țările române; se făcea din stofă scumpă, era îmblănit sau numai garnisit cu blană, era încheiat cu nasturi (până la 24), fie avea mâneci lungi fie era fără mâneci. Ulterior, în secolul al XIX-lea varianta simplă de dolman se face din stofă mai ieftină, adesea din postav țesut de țărănci, are mâneci și intră în componența costumului preoților.

*mantia*³⁸, veșmânt foarte larg cusut cu plii numeroși, se poartă în timpul slujirii și la împărtășirea călugărilor, („ia mantia marelui și îngerescului chip, spre podoabă de nesticăciune și de curăție”), *camilavca* („a luat marele și îngerescul chip”), *metaniile*, *crucea* („A zis Domnul: *De voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie*”), *făclia* („A zis Domnul: *Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri*”). După aceea preotul citește o rugăciune deasupra capului celui ce a primit sfântul și marele chip îngeresc. Șapte zile după aceasta nu dezbracă veșmintele marelui și îngerescului chip.

Vom prezenta sumar veșminte care fie nu se mai folosesc, fie au nume și funcțiuni schimbate.

Levitonul este prima haină, sau haina de dedesubt, înlocuia cămașa și caftanul. Croiul acestei haine era drept, se cosea în formă de sac, având tăieturi pentru mâini și gât. Lungimea mânecilor era până la cot, iar lungimea hainei până la genunchi.

Levitonul (coloviul) cu mânecile numai până la cot (jumătate de mână goală) semnifică faptul că mâinile călugărilor sunt tăiate pentru lucruri și obiceiuri lumești și nu pot răsplăti cu rău; pânza din care e făcut levitonul sugerează că ei (călugării) sunt morți pentru lume (pânza simbolizează giulgiul).

Vlaseanița³⁹ sau cămașa aspră de păr (lână) nu era un veșmânt obișnuit, ci unul de pocăință utilizat ocazional; se interzicea chiar portul permanent al ei întrucât, se spune, ducea la lenevire, pentru că nu se putea lucra având-o îmbrăcată pe corp.

În trecut, mai ales în primul mileniu, dar și în perioada medievală, erau frecvente cazuri de împărați sau alți aristocrați care se nevoiau purtând vlaseaniță (cămașă aspră de lână direct pe corp), sub veșmântul somptuos al curții.

³⁸ Călugării se și îngroapă înfășurați în mantie. Pentru aceasta se taie marginile mantiei, sfâșiindu-le până sus, după care trupul se înfășoară cu mantia, iar cu fâșiile rupte se leagă, făcându-se trei cruci: una la cap, una la piept, una la picioare. Reprezentarea învierii lui Lazăr este o ilustrare apropiată de pregătirea pentru înmormântare a călugărilor. Schimonahilor li se înfășoară capul pe deasupra până la barbă cu camilafca, așa încât să nu se vadă fața (Rânduiala înmormântării).

³⁹ Sf. Vasile cel Mare, Sf. Pahomie cel Mare, Sf. Ioan Casian, *Rânduielele vieții monahale*, Editura Sofia, București, 2001, p. 244: „nu vom trece cu vederea nici povața pentru folosirea cămășilor de păr aspru (vlaseanițelor), numai pentru înfrânare și potolirea cărnii. Întrebuințarea acestor cămăși are timpul său; pentru că purtarea lor folosește nu nevoilor trupului, ci pentru înfrânarea și potolirea cărnii”.

Spre timpurile moderne, vlaseanița s-a menținut în uz mai ales la călugării slavi (ruși mai ales) care se dedau la nevoițe extreme cu un zel deosebit. La aceștia, vlaseanița a fost o achiziție târzie și tot la ei a supraviețuit cel mai târziu cu funcțiunea și destinația inițială.

Brâul⁴⁰ nu era din piele, ci din pânză (după Fer. Ieronim). Cu brâul se încingeau șalele. Cu brâul își încingeau mijlocul asemenea celor ce au pus început cinului călugăresc: *Ilie Tesviteanul, Elisei proorocul, în Legea Veche, Ioan Botezătorul la începutul Legii Noi*⁴¹.

Încingerea cu brâu simbolizează înfrânarea prin tăierea poftelor trupului și pregătirea de luptă (atitudine ostășească, călugării fiind considerați ostașii lui Hristos).

Fig. 17. Paraman

Paramanul era o fâșie de pânză (basma, panglică lată) care se petrecea după gât, se încrucișa și înconjura corpul la înălțimea pieptului. Este foarte asemănător cu paramanul de astăzi care are însă cusută o bucată pătrată de pânză pe care este brodată cel mai frecvent *Răstignirea* și stihuri („spatele meu l-am dat spre ocări”). Paramanul strângea haina pe lângă corp ca, astfel, călugărul să fie oricând gata a săvârși orice lucru și orice trudă, deci gata la ascultare în orice moment. Strângerea cu paraman semnifică și strâmtorarea cât mai mult a dorințelor și poftelor trupului.

Cuculiul se asemena cu o bonetă de copil (ascuțită la vârf), cu marginea de jos prelungindu-se în spate pe gât, până la umeri. Pe el era cusut semnul distinctiv al mănăstirii de metanie sau al chiliei de care aparținea călugărul. Acoperământul cel în chipul acoperământului de copil le amintea mereu de starea de nevinovăție și curăție, de nerăutate pe care trebuie s-o aibă mereu pentru a ajunge la starea de copilărie în Hristos.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 242: „e nevoie de a întrebuița brâul aceasta o dovedesc dreptii care au trăit înainte de noi: Ioan avea cingătoare de piele împrejurul mijlocului (Mt. 3.4) și încă mai înainte de el Ilie, căci, ca și pentru osebirea acestui bărbat, s-a scris: *omul acela este pârós peste tot și încins peste mijloc cu o cingătoare de curea* (IV Regi 1,8). Și Petru purta brâu, cum se vede din cuvintele îngerului, care i-a vorbit: *încinge-te și încalță-te cu sandale* (Fapte 12,8). Și lui Iov îi poruncește Domnul ca să se încingă. Ca semn de oarecare bărbăție și ca să se arate că e gata la orice, i s-a zis: „încinge-ți coapsele tale ca un viteaz” (Iov 38,3). Și toți ucenicii Domnului aveau obiceiul de a purta brâu, precum se vede din oprirea de a avea aramă în cingători (Matei 10.9).

⁴¹ *Ibidem*, p. 81

Cojocul din piele de capră (Paladie, *Lavsaicon*: albă) se prindea la gât și cădea pe umeri pe spate până în dreptul levitonului. Îi corespunde *rasa*. Cojocul semnifică omorârea tuturor patimilor trupești și este pururi spre aducere aminte de cei ce au sfințit acest veșmânt (proorocul Ilie și alți sfinți).

Mantia din pânză, acoperea umerii și se încheia la gât. Mantia închipuie smerenia călugărească, depărtarea de lux și de toate lucrurile și semnele slavei deșarte, cât și acoperirea călugărului cu grija și harul dumnezeiesc.

Potcapul (asimilat fes) este o bonetă cilindrică de culoare neagră, cu fund drept. Potcapul grecesc de secolele XVIII-XIX este înalt și are marginea de sus profilată.

Sandale (tălpi legate cu sfoară). Dacă nu se puteau lipsi cu totul de încălțăminte, foloseau acea încălțăminte care era mai simplă, mai nepretențioasă și-i făcea ageri pentru drumul pe calea virtuților.

Cârjă (tovarășul de drum) care le amintea ca niciodată să nu umble fără arme duhovnicești pe drumurile pline de câinii patimilor (diavoli), ci înarmați totdeauna cu semnul crucii. Cârja era denumită *tovarăș de drum* și întrucât călugării, chiar dacă plecau împreună doi sau mai mulți la același drum, nu vorbeau între ei defel, așa încât mergeau de parcă ar fi fost singuri.

Întemeietorii și normatorii vieții monahale chinoviale, între care Sf. Antonie cel Mare, Sf. Pahomie cel Mare, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Casian (în Apus), Sf. Atanasie (în Atos), Sf. Teodosie (Rusia) și urmașii lor au întocmit dreptare (regulamente) pentru petrecerea vieții pustnicești și viețuire în chinovii. Între acestea, primul dreptar, model altora, este cel încredințat

Fig. 18. Sf. Ilie

Fig. 19. Potcap

Fig. 20. Toiaagul Bătrânului David (Athos)

Sf. Pahomie cel Mare de

îngerul care i s-a arătat atunci când a fost sfătuit să primească îndrumarea fraților și întemeierea de chinovii pentru aceștia. Prezentăm în continuare elemente din aceste regulamente (sau reguli) pentru monahi.

Nu se întrebuița totdeauna întreaga îmbrăcăminte. Levitonul și cojocul trebuiau să fie îmbrăcate permanent. Era interzis umblatul prin mănăstire fără cojoc și potcap. În schimb se interzicea portul sandalelor prin mănăstire (acestea erau purtate când se pleca la câmp) și al mantiei prin mănăstire sau la câmp. Mantia se purta la biserică, la întruniri bisericești. Mantia se poartă obligatoriu la apropierea de Sf. Taine (Cuminecare).

Ținuta obligatorie cotidiană era formată din *potcap*, *leviton*, *cojoc*, *brâu*. După porunca dată de înger lui Pahomie⁴², începătorul vieții de obște pentru rânduiala tabenisioților, era obligatoriu pentru călugări să doarmă noaptea în leviton de lână și încinși. De asemenea, fără cojoc să nu mănânce și să nu doarmă. Acoperământul capului (cuculiu, potcap) nu se scotea nici atunci când se cuminecau.

Prin îmbrăcăminte simplă, ieftină, săracăcioasă călugării erau mai pregătiți pentru practicarea virtuților. Îmbrăcăminte călugărilor, observă Sf. Casian⁴³, nu corespunde atât cerințelor trupului cât datoriiilor lor morale. Îmbrăcăminte era de pânză (era interzis portul hainelor de lână fină, al celor moi) ieftină, dar se păstra curată în amintirea curățeniei sufletești pe care o practicau.

Numărul hainelor nu era mare: fiecare avea două levitoane bune și un al treilea vechi pentru dormit și lucru, două potcapuri, un cojoc, un brâu, o pereche de sandale. Dar istoriile bisericești (*Patericul*, *Limonariul*) pomenesc de mulți monahi care umblau desculți și nu aveau decât o singură haină (leviton) purtată ziua și noaptea

Sf. Vasile cel Mare întocmește reguli monahale pentru călugări, dar îi avea în vedere pe călugării singuratici, călugării *cerneți-negri*⁴⁴; mai apoi scrie rânduielei pentru chinoviți: „e bine ca *hitonul* să aibă o așa grosime încât cei ce se îmbracă cu el să se poată încălzi fără a avea nevoie de un altul. Încălțăminte să fie ieftină ca preț, dar bine potrivită pentru trebuință”⁴⁵.

Îmbrăcăminte monahicească trebuie să fie deosebită: „este de folos o îmbrăcăminte deosebită care vestește oricui, și înainte mărturisește, despre făgăduința noastră de a viețui după Dumnezeu; cei ce se întâlnesc

⁴² *Ibidem*, p. 23: În Tabena, spune Paladie în *Lavsaicon*, lui Pahomie i s-a arătat un înger „în îmbrăcăminte chipului cel mare monahicesc, adică în schimă, și îi dădu o tăbliță de aramă pe care erau scrise rânduielele vieții de pustnicie”.

⁴³ *Ibidem*, p. 9.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 174.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 171.

cu noi ne cer o purtare cuviincioasă. Căci cele necuviincioase și cele de ocară altfel se vădesc în oamenii de rând (...). Iar dacă unul care a făgăduit o viață aspră va nesocoti chiar pe cea mai mică dintre datoriile sale, îndată va fi băgat în seamă și osândit va fi, după cele ce s-au zis: *și, întorcându-se, să vă sfâșie pe voi* (Mt. 7,6). Deci îmbrăcămintea slujește drept stavilă de înțeleptire pentru cei neputincioși și îi oprește de la rele. (...) Ni se cuvine nouă smerita cugetare, ca toate să le avem simple, ieftine și fără de cheltuială mare, ca trebuințele trupești să ne dea cât mai puține prilejuri de grijă (...) Ni se cuvine să ne asemănăm (...) îngerului și vestitorului venirii Domnului, pe care nu l-a întrecut nici unul dintre cei născuți din femei (Mt. 11.11) și anume lui Ioan, fiul lui Zaharia, care purta îmbrăcămintea din păr de cămilă (Mt. 3,4). De altfel și sfinții cei de demult în cojoace și în piei de capră au rățacit (Evr. 11.37)⁴⁶.

„Iar rostul întrebuițării ni l-a arătat apostolul, zicând într-un cuvânt: având hrană și îmbrăcămintea, cu aceasta vom fi îndestulați (I Tim. 6,8), astfel că ne-ar fi de trebuință numai acele haine cu care acoperim și să nu cădem în păcatul iubirii de podoabe deșarte prin împodobire cu haine împestrițate. (...) Dar e cunoscută și întrebuițarea cea dintâi a îmbrăcămintei, pe care a dat-o Dumnezeu celor ce au nevoie de ea, căci s-a zis: *și a făcut Domnul îmbrăcămintea de piele* (Fac. 3,2). Pentru a se acoperi rușinea, destul era această întrebuițare a îmbrăcăminții. Rostul îmbrăcămintei: rușinea noastră să fie acoperită și să ne apărăm de vătămarea văzduhurilor⁴⁷.

„(...) Se cade a ne gândi cum să ne pregătim așa fel de îmbrăcămintea, care pentru orice să fie bună: și pentru a ne îmbrăca în ea cu bună-cuviință ziua și pentru a ne acoperi cu ea în vreme de noapte (...), încălțăminte care nu e cea mai scumpă, pe care mai lesne o putem câștiga și care se potrivește scopului întrebuițării⁴⁸.

Alegerea și folosirea hainelor este rânduită prin pravile: „când singur îți alegi, ia-ți pe cea mai proastă, iar când alții îți dau, ia pe care ți-o dau. (...) Nu trebuie să dorești haina sau îmbrăcămintea cea mai bună, ci se cade a alege pe cea mai proastă, pentru că și în aceasta să-ți arăți smerita cugetare și să nu te înfățișezi ca cel ce iubește podoabe (...)”⁴⁹.

„Peste noapte, ei (călugării) să rămână în cămășile de in, încingându-se pe deasupra.” Inul este considerat o pânză rece, ce

⁴⁶ *Ibidem*, p. 240.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 242.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 243.

potolește patimile. Și pentru aceasta consideră teologii că ar fi fost poruncită preoților Legii Vechi purtarea unor fote de in în jurul coapselor (pe lângă faptul că veșmântul sacerdotal nu trebuia să ajungă în contact direct cu părțile rușinoase ale corpului și trebuia să acopere pe cel ce jertfea în timpul în care își dezbrăca veșmintele de deasupra).

Părinții recomandau lucrul veșmintelor în mănăstire: „cu meșteșugul țesutului se pot lucra hainele pentru viața zilnică, iar nu cele născocite de poftitorii de a prinde și încurca în laț pe tineri”⁵⁰.

Fiecare trebuie să aibă câte un cojoc alb de capră (sau de oaie) fără de care să nu mănânce, nici să doarmă. Să se împărtășească cu Sfintele Taine în fiecare sâmbătă și duminică, numaidecât cu camilafcă (culion) descingându-se și dezbrăcând cojocul. Culioanele să fie fără cordele, ca la copii, și pe culioane să se pună câte o cruce purpurie. Când stau la masă, capul fiecăruia să fie acoperit cu culion ca să nu vadă un frate cum mănâncă altul.

În *Pravila vieții pustnicești*⁵¹ a Sf. Antonie cel Mare se recomandă: „Zi și noapte să fii acoperit cu potcapul tău și îmbrăcat în mantia ta și în toate hainele tale, în ce chip stă prizonierul și deținutul. (47), „nu te îmbrăca în hainele ce te pot mări și lauda” (48), „Hainelor tale poartă-le de grijă ca în ziua judecării să nu te arate pe tine gol în mijlocul adunării celorlalți.”

Prezentarea vestimentației monahale și a veșmântului sacerdotal este sumară și amendabilă dar în lucrarea de față am încercat mai mult un contact cu domeniul ecleziastic și monahal pe partea de imagine și prezentare a acestora și mai puțin de semnificare.

Prin demersul de față sperăm (și anticipăm) o mai bună receptare a mesajului expozițiilor realizate pe tema *Antropologie creștină* în cadrul Muzeului Etnografic al Moldovei.

Résumé

L'étude présente propose par une approche sur le thème: *les vêtements ecclésiastiques et l'habit monastique dans l'Eglise Orthodoxe contemporaine et historique*.

Le domaine, peu connu et difficile à aborder, que l'auteur a traité, suppose une certaine familiarité et des connaissances suffisantes sur le milieu ecclésiastique tout comme une attitude préventive et la capacité de comprendre et d'apprendre les lois qui dirigent la voie vers les cieux et qui règlent „la vie au-dessus de la nature humaine” pratiquée par les moines.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 292.

⁵¹ Avva Antonie cel Mare, Avva Orsisiu, Sf. Vasile cel Mare, Mitropolitul Eftrem Enăchescu, *Învățăături pentru monahi*, Editura Sofia, București, 1997, p. 15.